

ממתק אהוב

לאלכסנדר פן

'חתיך' הפיטנים, אפולו,
'אליל פן', אגרוֹפֶן־מקצוען,
פרחח השובר לב אלילות 'רוביניות'
בסיטונות וליחידים:

לו מכהל נחסכת,
ועל דבש דמה צפית -
על גבעות 'שיך-אברק'
סוס להדהיר, אופנוע להריץ,
לא כרות-רגל סגלת;

עם כוסה וכעסיה אז השארת,
וישוב לעד עלי כסאך
כשמאלן 'שרוף' נותרת...

ערפליית מחית, נים ולא נים,
מחשבות חולפות עלי ממתק אהוב:
דמין: אל געת!
ולעולם זכר: איזהו גבור?
הכובש את מתקו!

למתוק נצרך האדם

שפל הרוח, ערפלו החושים,
אבר נעם החיים:
כמיהה בלתי נשלטת לנסך שוקולד,
למתקו של דבש, לשכרון חושים,
לטפת אויפריה;

למתוק, ולו למלאכותי,
נצרך אדם דבר יום ביומו,
קבעו הוורטמנים לעד.

מר ריח העפר

לעץ ההדר ריח משכר,
לנרד - ריח מבשם,
לנרקיס - ריח ממתיק,
ולדשא?
שאריחו מעליו או מצדדיו?

רק לכשארחחו מתחתיו
אוכח כמה מר ריח העפר;
אז כבר אחדל מלמתק...

מתוך הספר מנגד אראה מתוק
העומד לראות אור בספרי 'עתון 77'

כלשון ראשית. וכך התחיל לכתוב בערבית, ורק בה, ובשנת 1971, שני עשורים לאחר הגיעו ארצה, פרסם את קובץ סיפוריו הראשון אל-חטא (המשגה). בשנים שלאחר מכן פרסם לא פחות מתריסר ספרים - רומנים, קובצי סיפורים ומחזות. במותו בשנת 2004 הותיר אחריו כתבי יד אחדים שלא ראו אור בחייו. סיפוריו של נקאש משקפים רקעים שונים ודמויות מרובות. לפחות במחצית מספריו מופיעות בעמוד השער המילים "סיפורים עיראקיים". ואכן בספרים אלה הדמויות אינן רק עיראקיות מכף רגל ועד ראש, אלא הן מדברות בלשון הטבעית שלהן: המוסלמים מדברים בדיאלקט שלהם והיהודים בדיאלקט היהודי המיוחד של בגדאד. ומכיוון שלדיאלקטים השונים אין שיטת כתיב מקובלת, היה על נקאש לעמול קשה כדי למצוא פתרונות אורתוגרפיים שיש בהם להעביר את דרכי דיבורים של היהודים והמוסלמים, וכן סיטואציות שבהן אחד הדוברים יהודי והשני מוסלמי. הוא קבע דרכים טכניות חדשות במטרה להתמודד עם שאלות לשוניות אלה, דרכים מייגעות גם בעבור בתי הדפוס שטרחו בהדפסת הספרים וגם בעבור המחבר שנאלץ להשקיע עבודה סיופית בהגהה. נוסף לכל אלה הנהיג סמיר נקאש חידוש שלא היה קיים לפניו: הערות שוליים שבהן הוא מתרגם ללשון הערבית הסטנדרטית את כל הדיאלוגים הנאמרים בשני הדיאלקטים הבגדאדיים. ספריו שבהם הדמויות היהודיות מדברות בלהג היהודי הבגדאדי, הקרוי דיאלקט קלתו, הם ככל הנראה ההתגלויות האחרונות של הדיאלקט הזה, שכן שוב אין הוא לשון דיבור טבעית בשום קהילה לשונית. וכך כ־1500 שנות דיבור ערבי־יהודי וכמעט כמניין השנים הזה של כתיבה יהודית ערבית חלפו - עברו מן העולם וקשה לחזות אפשרות שבה תקום לתחייה הערבית היהודית.

שבה פרסם לפתע את קובץ סיפוריו הראשון וזא אל-סוד (מאחורי הגדר). בשנים שלאחר מכן התגלה האיש כסופר פורה ופרסם לא פחות מעשרה קובצי סיפורים, וכן פרסם ארבעה ספרים בעלי אופי אוטוביוגרפי. כל הספרים האלה נכתבו בערבית. כתביו האוטוביוגרפיים מספרים משהו מהחוויות שחוה בעיראק, אך רוב סיפוריו הקצרים אינם מגלים עניין רב באופקים עיראקיים, יהודיים-ערביים או ישראלים, ובהחלט ניתן לאפיין את תוכנם הדומיננטי כאנושי-כללי, ללא ספציפיות לוקאלית מוחשית. כפי שניתן להסיק משמות הגיבורים, הרקע הגיאוגרפי ולשון הדיאלוג ביצירותיו של בר-משה, רוב סיפוריו מתרחשים במרחב "נייטרלי". רבים מגיבוריו יכולים להיות יהודים, ערבים או משהו אחר. המבנה והתמות ברבים מסיפוריו הם "דיאלוגיים", הבנויים ביסודם מדו-שיח בין שתי דמויות או, לעתים קרובות, דמות אחת, מעין ויכוח בין שני חצאיה של דמות יחידה. הנושאים האופייניים לסיפוריו הם ילדות, אהבה ומערכות יחסים בין אישיות. מעט מאוד תמצא בסיפוריו תמות ערביות-יהודיות או יהודיות או ערביות מפורשות. ספרו האחרון, שני ימים ביוני, שהופיע זמן קצר לאחר מותו, מתאר במבט אישי את מוראות הפרהוד, כלומר יום הפרעות ביהודים. שונה המצב אצל סמיר נקאש. כאמור הוא נולד בבגדאד והגיע ארצה בהיותו בן שלוש-עשרה בלבד. שליטתו בלשון הערבית ובספרותה לא יכלה להיות נרחבת בבואו לארץ. ילדים בגילו נקלטו בחוויית הארץ ובלשונה ואפילו שכחו בהדרגה את לשון מוצאם. לא כך סמיר נקאש! מנוי וגמור היה עמו להשלים את ידיעותיו בערבית ובתרבותה ולקרוא בשפה זו ספרים רבים ככל האפשר. את הלשון הערבית לא אבה לאמץ